

HAB 97.1364
17

EMBARGO TOT MOMENT VAN UITSPREKEN
GESPROKEN TEKST GELDT

Toespraak Els Borst op de algemene ledenvergadering van D66
Emmen, zaterdag 25 oktober 1997

Democraten,

Ja, hier sta ik dan als beoogd lijsttrekker. Een prachtige functie, die slechts aan twee illustere voorgangers werd toebedeeld: Hans van Mierlo en Jan Terlouw. Illustere, maar ook zeer inspirerende voorgangers.

Ik vind het een grote eer om in de voetsporen van Hans van Mierlo te mogen treden. Hij heeft ons gebracht waar we zijn: een markante, onorthodoxe en voortdurend vernieuwende partij. Hij schiep paars en ik hoop dat hij de partij het beste van zichzelf wil blijven geven: klimmend in een pilaar, staand op een tafel of gewoon weer zittend op een stoel in de Treveszaal.

Bij mijn presentatie aan de pers, mei jl., heb ik gezegd dat het D66 gedachtengoed al 30 jaar in mijn botten zit. Ook voor mij begon het allemaal met het "Appel", dat langwerpige document dat zich wendde tot "iedere Nederlander die ongerust is over de ernstige devaluatie van onze democratie". De kernboodschap, zoals ik die las, was: "u denkt wel dat u als burger in onze parlementaire democratie echt iets te vertellen hebt: over wie er met welk plan gaat regeren en welke mensen die regeringsmacht vervolgens gaan controleren, maar dat is niet zo. De spelregels uit 1848 voldoen echt niet meer in onze moderne samenleving".

En de oplossing werd erbij geleverd: de gekozen minister president, het districtenstelsel, verkiezing van de burgemeester, wethouders van buiten de gemeenteraad.

Die radicale democratisering van het politieke bestel sprak mij aan, door de centrale gedachte die erachter zat: "volwassen burgers moeten de kans krijgen om zelf actief hun eigen samenleving vorm te geven". Mensen moeten echt invloed kunnen uitoefenen op beslissingen die hen rechtstreeks raken.

Die gedachte heb ik in mijn eigen dorp altijd met overtuiging kunnen uitdragen in de gemeentepolitiek; want daar liggen de toepassingen voor het oprapen: openbaarheid van commissievergaderingen, spreekrecht van burgers bij commissievergaderingen, openbaarheid van stukken. Ik ben de laatste tijd regelmatig in Drenthe geweest en naar mijn overtuiging valt er bij sommige gemeenten in deze provincie nog veel te winnen op dit punt. Verstandige Drentenaren, die echt meewillen praten over wat er in hun gemeente gebeurt, doen er dan ook goed aan a.s. woensdag op D66 te stemmen.

Maar er was nóg een reden waarom D66 mij zo aansprak, en dat was de manier van politiek bedrijven. D66 benadert de inhoude-

lijke vraagstukken van de politiek pragmatisch, niet vanuit één ideologie of één godsdienstige overtuiging. D66 is een partij die niet vanuit het verleden redeneert, maar zich richt op de toekomst.

En tenslotte: politiek is niet alléén een kwestie van goeie ideeën. Het gaat ook om de mensen die de ideeën uitvoeren. Stemmen op een partij is ook en vooral een kwestie van vertrouwen in personen. En dat was natuurlijk mijn derde reden om voor D66 te kiezen en te blijven kiezen: de inspirerende en integere mannen en vrouwen die de nieuwe boodschap brachten..

Om al die redenen kóós ik voor D66, bleef ik bij D66 en ben ik bereid de verantwoordelijkheid van het lijsttrekkerschap te aanvaarden. Natuurlijk was dat wel even wennen. Je vraagt je af wat voor fouten je zou kunnen maken. Nou, ik heb ze, geloof ik, inmiddels allemaal gemaakt.

Problemen als problemen benaderen en niet als ideologische vraagstukken leidt in het algemeen ook tot nuancering, en dat is in het politieke debat nogal ongebruikelijk. Want we weten allemaal dat het politieke debat in simpele termen gevoerd moet worden.

Veiligheid en criminaliteit wordt samengevat als: meer blauw op straat.

Opvoeding, verantwoordelijkheidsgevoel, normen en waarden wordt: het gezin.

De termen zijn simpel, maar het leven is dat niet.

Neem het voorbeeld van het geweld. Wij zijn allemaal geschokt door het feit dat mensen elkaar zonder enige reden, doodtrappen op straat. De Kardinaal denkt dat de oplossing ligt in het verbieden van abortus en euthanasie. Het CDA zet alle kaarten op het gezin.

De Kardinaal heb ik al van reплиek gediend. En wat het gezin betreft: Ook dat is helaas niet altijd een veilige haven. Met zeggen "voorrang voor familie en gezin" alleen kom je er niet.

Want het probleem ligt waarschijnlijk ingewikkelder. Misschien heeft het te maken met onze hele hedendaagse cultuur. Cees Schuyt noemde dit onlangs een cultuur van onmatigheid, van onmiddellijke bevrediging. Hij zei ook: onze cultuur brengt erg veel ongelukkige mensen voort, die zich volop schamen voor hun gebrek aan succes en daar niet voor uit durven komen.

Nederland: een welvarend land, maar toch met veel ongelukkige mensen. Daar moet meer aandacht voor komen. We moeten naar een samenleving waar iedereen het gevoel heeft er echt bij te horen, gewaardeerd te worden, een rol te kunnen spelen in het geheel. Wij zien de burger graag als een zelfstandig mens, die bereid is eigen verantwoordelijkheid te nemen, wij willen dat burgers zoveel mogelijk zélf hun eigen leven én hun samenleving vorm geven, maar daar kom je niet aan toe als je in chronische armoede moet leven, of als je aan de kant bent gezet omdat je te oud bent, of gehandicapt, of allochtoon.

Daarom pleit D66 ook voor een flinke versterking van de maatschappelijke infrastructuur, een term van Winnie Sorgdrager. Want harde infrastructuur en economische infrastructuur zijn niet genoeg om ongelukkige mensen te voorkomen. Vandaar forse investeringen in werkgelegenheid, zorg, onderwijs, sport, veiligheid en stedenbeleid.

De verkiezingen zijn niet ver meer, als ik de staaltjes van profileringsdrift vanuit de coalitie aanschouw. Het is boeiend om te zien hoe vooral PvdA en VVD terugvallen in hun oude cultuur en menen dat de tegenstellingen tussen sociaal en liberaal moeten worden uitvergroot ten gunste van de eigen identiteit.

Zo biedt de wedloop om het mooiste sociale gezicht interessante taferelen, en belooft veel voor de toekomst, maar voor het beeld van bekvechtende ministers dat de laatste dagen aan ons voorbijtrok, kan ik wat minder waardering opbrengen. Al geef ik toe, dát kunnen ze beter zonder ons.

Het beeld doet in ieder geval geen recht aan de werkelijkheid. In het kabinet hebben we tot nu toe eensgezind gewerkt aan een evenwichtig economisch en sociaal beleid. Maar - ik zei het al - het politieke debat moet blijkbaar in simpele termen worden gevoerd.

Met een pleidooi voor lastenverlichting zit je al gauw in de conservatieve hoek, met maatregelen voor armoedebestrijding heb je meteen een sociaal gezicht. Economie versus sociaal beleid. Een klassieke tegenstelling, die graag wordt gecultiveerd, omdat het zo'n duidelijkheid schept.

Ik geef toe, economische groei en sociale rechtvaardigheid gaan niet altijd automatisch samen. Het kan wel, maar dat vergt dan een gerichte inspanning. Het is net als met economische groei en zorg voor het milieu. Maar daar kom ik straks op.

Ik ben er van overtuigd dat economie en een sociaal beleid elkaar kunnen versterken. Economische groei is nodig om onze sociale ambities te kunnen waarmaken, maar het omgekeerde geldt ook. De economie is er niet bij gebaat dat groepen mensen langdurig in een armoede-situatie zitten en zich daarvoor afkeren van de maatschappij. De economie vaart er niet wel bij als mensen in een situatie komen dat ze, door de financiële nood van alledag, het nut niet meer inzien van goede scholing voor zichzelf en voor hun kinderen.

Dat ze de middelen niet meer hebben om op te komen voor de gezondheid van zichzelf en van hun gezin. Dat in de grote steden armoedewijken ontstaan, waar het normaal is dat men geen werk heeft.

Als we op deze manier de samenhang in de maatschappij zouden verliezen, is dat niet alleen een sociaal drama voor de mensen die het treft. Het slaat ook het fundament onder de economische ontwikkeling weg. Het is dus te eenvoudig om tussen

economisch beleid en sociaal beleid alleen maar tegenstellig te zien.

Een sociaal beleid betekent dat we er geen genoegen mee nemen dat mensen moeite hebben om op tijd de huur en de energierekening te betalen. Dit kabinet heeft dan ook veel gedaan om de positie van mensen met de laagste inkomens te verbeteren. Zo konden we, geholpen door de economische omstandigheden, de koppeling weer in ere te herstellen, kon de stijging van de huren worden afgeremd, wordt de huursubsidie fors verbeterd, worden de gemeentelijke lasten verlaagd.

Dit alles in aanvulling op het werkgelegenheidsbeleid. Werk is nog altijd de koninklijke uitweg uit armoede. Als uitweg, niet alleen uit een moeilijke inkomenssituatie, maar ook uit het sociale isolement, omdat het mensen in staat stelt deel te nemen en zich volwaardig te voelen.

Vrouwen die dat willen, moeten zorg en arbeid makkelijker kunnen combineren. Ouderen moeten de gelegenheid krijgen langer aan het werk te blijven. De problemen van doorstroming van de arbeidsmarkt zijn groot en de oplossing zit niet in het terugbrengen van de WW van 5 naar 3 jaar, zoals de VVD nu voorstelt. De langdurig werkloze en de oudere werknemer moeten een reële kans op een baan krijgen, niet een reële kans op de bijstand. De oplossing ligt in de kracht van de economische groei, in de verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven, en in scholing. Dat vergt een langere adem. Een sollicitatieplicht voor ouderen is dan ook niet op korte termijn aan de orde en Hans Wijers heeft dat ook nooit beweerd.

Democraten,

De twee pijlers onder het D66-beleid: een hechte maatschappelijke infrastructuur én een grote eigen verantwoordelijkheid van de burger, zijn bij uitstek nodig voor grotere veiligheid en dus voor criminaliteitsbestrijding. Criminaliteit onder jongeren neemt toe. Ervoor zorgen dat normen gehandhaafd worden en wetten gerespecteerd, dat kan de overheid niet alleen. Criminaliteitsbestrijding begint bij preventie in de straat, in de wijk, in het gezin.

Kom ik dan toch óók bij het gezin? Jazeker, in ieder geval bij de ontwikkeling van kinderen tot burgers die de waarden en normen van een open en democratische samenleving verinnerlijkt hebben. Dat verinnerlijken gebeurt het beste in de vroege jeugd, niet alleen door te vertellen hoe het moet, maar vooral ook door goede voorbeelden in de directe omgeving. Daar moeten ouders en andere opvoeders aandacht voor hebben en tijd voor nemen. In die vroege jeugd moet ook het zelfvertrouwen ontstaan, het gevoel van "ik word gewaardeerd, ik hoor erbij". Sommige ouders zitten zélf zo in de problemen dat ze aan die aandacht niet toekomen. Dat moet tijdig herkend worden. Als er binnen een gezin moeilijkheden ontstaan, dan is hulp geboden en dat koop je niet af met een zakje extra kinderbijslag. Dat heeft iets van een materiële afkoopsom, terwijl het vaak om de immateriële hulp gaat: ruzie beslechten, alcoholmisbruik

behandelen, geweld bestrijden, excessief spijbelen voorkomen, sexueel misbruik tegengaan, ouders helpen om in evenwicht te komen.

Partijgenoten,
Ook het debat over het complexe vraagstuk van economie versus milieu lijken wij nu te moeten voeren aan de hand van een simpele term: 3 procent.

U zult het billijken als ik er meer dan deze twee woorden over zeg.

Ik moet de eerste D66er nog tegenkomen die, in deze periode van welvaart en overvloed voor de meesten van ons, bescherming van natuur en milieu niet belangrijker vindt dan economische groei als zodanig.

Ik ken geen D66ers die duurzame ontwikkeling geen prioriteit willen geven. Maar ik ken ook geen partijgenoten die niet verder willen kijken dan hun neus lang is.

Nederland zit met duizend koorden verknoopt aan een industriële wereld waarin bijna iedere econoom een groei-econoom is. Dit is de eeuw van de vooruitgang, van het ieder jaar meer.

Economische stagnatie brengt ons onmiddellijk in ernstige problemen, omdat de pijlpijnen vol zitten met verplichtingen, met rechten, met garanties, met gewenning.

Het staat voor mij als een paal boven water dat de volgende eeuw er een zal worden van selectieve groei. Nul-groei is stilstand. Stilstand is achteruitgang, ook voor het milieu.

Er zijn talloze sectoren waar groei gewenst is (denk alleen maar even aan de ouderenzorg). Maar er zijn ook terreinen waar groei niet of alleen onder strikte voorwaarden mag gebeuren. Bepaalde industriële activiteiten mogen in onze ogen alleen groeien als die groei zich richt op meer verantwoorde, milieuvriendelijker produktiewijzen. Daar zijn vele voorbeelden van: denk aan de moderne afvalverwerkingstechnieken, waardoor de dioxine-uitstoot met 90% is teruggebracht.

Hans Wijers staat genoteerd als de promotor van drie procent economische groei per jaar. Zet u mij daar maar bij. Waarom zeggen we dat?

Om werkgelegenheid te scheppen. Om te kunnen investeren in zorg, en onderwijs, en veiligheid.

Om aansluiting te houden bij zeer innovatieve landen.

Om onze beoefenaren van wetenschappen, technologie en onderwijs scherp en modern te houden. Om milieuvriendelijke apparatuur en produktiemethoden te ontwikkelen. Maar zeker niet om economie te laten zegevieren over ecologie.

Ik zei het al:

de termen waarin een debat wordt gevoerd zijn simpel, het leven is dat niet. Wat zou het eenvoudig zijn om te zeggen: we doen het verder met wat we hebben, we verdelen het eerlijker, we gaan in het bos wandelen en we gaan over tot de orde van de dag. Als we zo'n aantrekkelijk programma zouden uitvoeren, zouden we in enkele jaren achterop raken ten opzichte van het

buitenland met als gevolg:

- steeds meer mensen zonder werk en dus grote maatschappelijke onrust
- achteruitgang van onderwijs, volksgezondheid, sociale rechtvaardigheid
- en als ergste: de roep om een sterke man, of laat ik nou maar eens zeggen vrouw, die orde op zaken zou stellen.

En dus moeten we een complex vraagstuk als het evenwicht tussen economie en ecologie behoedzaam en met verstand aanpakken. Dat betekent:

- groei, jazeker, maar liever van railinfrastructuur dan van snelwegen
- liever van openbaar vervoer dan van personenauto's
- liever van statiegeld verpakkingen dan van vuilstortplaatsen.
- liever van bosbouw dan van varkensstallen.

Drie procent meer, graag. Drie procent meer van wat ons leven verrijkt, ons gezonder maakt, ons doelgerichter maakt, ons vollediger burgers maakt.

Niet drie procent meer ten koste van de lucht die we inademen, het water dat we drinken, de aarde waarover we lopen, de variatie aan onze metgezellen op die aarde: de planten en dieren. Wat bereikt is in deze kabinetsperiode bewijst dat dat kan. Ook in deze kabinetsperiode hebben we ongeveer 3% groei gehad en, met uitzondering van de CO₂-uitstoot, zijn de belangrijke milieu-indicatoren verbeterd.

Democraten,

Ons verkiezingsprogramma is inmiddels in concept gepresenteerd. Het bevat nog geen uitgewerkte financiële paragraaf en sommigen hebben ons daarover gekapitteld. We zouden een verlanlijstje hebben, maar geen dekking. Dat is natuurlijk niet zo. Wij zijn ambitieus, wij willen veel: naast lastenverlichting en het verder op orde brengen van de overheidskas en ook nog flink veel geld voor terreinen waar dat echt hard nodig is: de AOW, zorg natuurlijk, veiligheid en onderwijs.

Meer geld voor onderwijs, waar veel hopeloos verouderd is. Leraren moeten hun eigen klas stofzuigen, lesmaterialen zijn niet meer van deze tijd, er is een groot tekort aan moderne apparatuur, de beloning en de hoge werkdruk zijn te vaak een belemmering het beroep van leraar aantrekkelijk te vinden. Dat zijn maar een paar voorbeelden.

Het betekent extra middelen en daar zullen we voorstellen voor doen. Dat zullen geen ongedekte cheques zijn. Maar wij willen wel eerst weten waar wij financieel aan toe zijn in de komende periode. Die cijfers van het Centraal Plan Bureau komen volgende maand beschikbaar en dus komen wij volgende maand met onze financiële vertaling. U ziet, hier is over nagedacht!

Democraten,

We hebben nog een aardig karwei te klaren. D66 heeft de afgelopen jaren veel betekend voor ons land en kan ook in de toekomst veel betekenen. En dat zullen we steeds opnieuw

uitleggen. D66 is de partij van de nuance. Dat is onze kracht. We houden niet van spandoeken en fakkeloptochten. We hebben geen strijdlieparen, we vatten niet samen in one-liners. Maar we hebben een oor voor argumenten en kiezen na zorgvuldige afweging en met hinderlijk veel begrip voor wie er anders over denkt. 't Is lastig, maar zo is het nu eenmaal.

D66 maakt het verschil tussen vastbijten in oude tegenstellingen en echte vooruitgang. We zien alweer wat er anders gebeurt: ik zei het al, de inkt van de verkiezingsprogramma's was deze week nog niet droog of PvdA en VVD schieten in hun klassieke houding. Zo worden sociaal en liberaal weer uit elkaar getrokken, waar de kracht van dit kabinet nu juist is dat ze samenwerken. Een samenwerking waarbij D66 - dat immers sociaal en liberaal is - zo'n essentiële rol speelt.

Wij kunnen, ook in D66, uitvoerig speculeren over paars 2. Maar het gaat er in de eerste plaats om hoe wij straks onze eigen ideeën kunnen verwezenlijken. Dat konden en kunnen we in dit kabinet, dat willen wij in een volgend - liefst paars - kabinet. Maar wel met een sterk D66.

Democraten,

Politiek kan niet zonder idealen, zonder dromen. Wij willen de brug slaan tussen droom en daad, door onze manier van politiek bedrijven. Met de wetten en praktische bezwaren zijn wij de afgelopen jaren stevig in de weer geweest en wij hebben al aardig wat voor elkaar gekregen. Maar er is nog genoeg over voor nog eens vier jaar.

Stapje voor stapje zullen we droom en daad dicht bij elkaar brengen. Ik zie met hoeveel enthousiasme iedereen bezig is met de voorbereidingen voor de verkiezingen van volgend jaar. Raadsverkiezingen en Kamerverkiezingen en een lange, doorlopende campagne. De fantastische geestdrift bij heel veel van jullie betekent veel voor mij.

Want de partij zal het moeten doen. De mensen in D66, jullie, zullen het verschil maken in de komende maanden. En als iedereen de idealen van D66 wil uitdragen naar de kiezers, dan bied ik mij graag aan om te helpen. Net als dertig jaar geleden op mijn dorpsmarkt, maar nu met een iets groter publiek. Als lijsttrekker voor de Kamerverkiezingen, als u dat wilt. Maar ik heb er zin in.